

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

6.1 บทสรุป

6.1.1 ลักษณะทั่วไปของครัวเรือนเกษตรกร

หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 63.4 เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 46 - 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 50.6 และเกือบทั้งหมด(ร้อยละ94.7)สมรสแล้ว ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาคิดเป็นร้อยละ 74.4 และมีสมาชิกในครัวเรือน 4-5 คน คิดเป็นร้อยละ 56.6

กิจกรรมการเกษตรหลักของครัวเรือนส่วนใหญ่(ร้อยละ64.7)ปลูกข้าว โดยมีกิจกรรมการเกษตรรอง คือ ปลูกพืชผักและปลูกพืชไร่ คิดเป็นร้อยละ 38.8 และ 37.8 ตามลำดับ ทางด้านการถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรพบว่าครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 71.5 มีการถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรอยู่ระหว่าง 2-5 ไร่ และการทำการเกษตรส่วนใหญ่จะอาศัยน้ำฝนและน้ำจากชลประทานเป็นหลัก คิดเป็นร้อยละ 66.3 สำหรับการเข้าร่วมกลุ่มการเกษตรของเกษตรกร พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มสหกรณ์การเกษตร และเป็นสมาชิกกลุ่มลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธกส.) คิดเป็นร้อยละ 39.1 และ 35.6 ตามลำดับ ส่วนการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรมาจากหน่วยงานของรัฐและเอกชนในพื้นที่ พบว่า ครัวเรือนที่ได้รับการส่งเสริมและไม่ได้รับการส่งเสริมมีสัดส่วนใกล้เคียงกัน

ทางด้านรายได้และการถือครองสินทรัพย์ของครัวเรือนเกษตรกร พบว่า ส่วนใหญ่จะมีรายได้ อยู่ระหว่าง 50,001 - 100,000 บาทและ25,000-50,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 39.69 และ 38.44 ตามลำดับ ทางด้านรายจ่ายของครัวเรือนพบว่าร้อยละ 58.7 มีรายจ่ายอยู่ระหว่าง 50,001-100,000 บาท ต่อปี สำหรับการถือครองสินทรัพย์ของครัวเรือนนั้นครัวเรือนส่วนใหญ่มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินต่าง ๆ อาทิ บ้านและที่ดิน เครื่องใช้ไฟฟ้า ยานพาหนะ เครื่องจักรกลการเกษตร และสินค้าถาวรอื่น ๆ (อาทิ เตาแก๊ส จักรเย็บผ้า และเครื่องปั้มน้ำ เป็นต้น)

ในด้านการออมทรัพย์ของครัวเรือนเกษตรกร พบว่าครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีการออมกับสหกรณ์การเกษตรรวมถึงกลุ่มออมทรัพย์ในหมู่บ้านคิดเป็นร้อยละ 43.4 และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) คิดเป็นร้อยละ 33.4 โดยเหตุผลที่สำคัญในการออมทรัพย์

ของครัวเรือนกับสถาบันการเงินต่าง ๆ คือ มีความสะดวกในการฝาก-ถอน และสามารถใช้บริการในการกู้ยืม คิดเป็นร้อยละ 44.7 และ 33.4 ตามลำดับ ส่วนจุดมุ่งหมายหลักในการออมของครัวเรือนนั้นครัวเรือนร้อยละ 68.1 มีการออมเพื่อสะสมเป็นเงินลงทุนในกิจกรรมการเกษตร สำหรับแหล่งเงินทุนกู้ยืมและภาระหนี้สินของครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 52.8 มีการกู้ยืมจากสหกรณ์การเกษตร กลุ่มออมทรัพย์ในหมู่บ้าน รวมทั้งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ชกส.) และส่วนใหญ่ร้อยละ 50.3 มีภาระหนี้สินกับสถาบันดังกล่าว อยู่ระหว่าง 10,001 - 30,000 บาท

ทางด้านความรู้ความเข้าใจของครัวเรือนเกษตรกรที่มีต่อการออมนั้น เชื่อว่าการเป็นสมาชิกแผนกเงินฝากเป็นการออมอย่างหนึ่งที่เป็นผลดีต่อสมาชิกในครัวเรือนในอนาคต และอัตราดอกเบี้ยที่เพิ่มสูงขึ้นจะจูงใจให้เกิดการออมเพิ่มขึ้น แต่การออมทรัพย์กับสถาบันการเงินจะได้รับอัตราดอกเบี้ยต่ำ นอกจากนี้การออมทรัพย์จะช่วยให้เกิดการขยายงานลงทุนในกิจกรรมการเกษตรในอนาคต สำหรับปัญหาอุปสรรคที่ครัวเรือนเกษตรกรประสบในการออมทรัพย์ที่สำคัญ คือ ครัวเรือนไม่สามารถรับทราบข่าวสารการให้บริการต่าง ๆ ของสถาบันการเงินอย่างสม่ำเสมอ อัตราดอกเบี้ยต่ำไม่จูงใจให้ออมทรัพย์กับสถาบันการเงิน ไม่มีความสะดวกในการเดินทางไปฝากและถอนเงิน นอกจากนี้การอ่านหนังสือไม่ออกเขียนหนังสือไม่ได้ รวมถึงความยุ่งยากในการยื่นเอกสารเป็นจำนวนมาก ก็เป็นอุปสรรคในการออมทรัพย์เช่นเดียวกัน

6.1.2 การออมของครัวเรือนเกษตรกร

การศึกษาการออมในรูปแบบเป็นทางการ หรือการออมที่ครัวเรือนเกษตรกรออมกับสถาบันการเงินในรูปแบบตราสารทางการเงินต่าง ๆ รวมถึงภาระหนี้สินที่เกษตรกรมีต่อสถาบันการเงินจากการวิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการจำแนกพหุ(MCA) พบว่า การออมของครัวเรือนตัวอย่างเฉลี่ยเท่ากับ -6,019.23 บาท ซึ่งบ่งชี้ถึงภาระหนี้สิน (dissaving) ที่ครัวเรือนมีต่อสถาบันการเงิน โดยที่ค่าสัมประสิทธิ์การกำหนด (R^2) เท่ากับ 0.517 และตัวแปรต่าง ๆ ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 95% ได้แก่ รายได้ของครัวเรือน ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน สมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรที่มีอายุต่ำกว่า 6 ปี และอายุ 6-14 ปี และการครอบครองสินค้าถาวรประเภทเครื่องจักรกลการเกษตร

การทดสอบสมมติฐานการศึกษาการออมในรูปแบบเป็นทางการของครัวเรือนเกษตรกรพบว่า ตัวแปรที่มีนัยสำคัญทางสถิติและสอดคล้องกับสมมติฐานการศึกษา ได้แก่ ตัวแปรทางด้านรายได้ของครัวเรือน สมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรที่มีอายุต่ำกว่า 6 ปี และอายุ 6-14 ปี และการครอบครองเครื่องจักรกลการเกษตร โดยการออมจะเพิ่มสูงขึ้นเพื่อครัวเรือนมีรายได้สูงขึ้น ขณะที่ครัวเรือนมีการครอบครองเครื่องจักรกลการเกษตรการออมก็จะเพิ่มสูงขึ้นเช่นเดียวกัน ส่วนสมาชิก

ในครัวเรือนมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับการออม โดยการออมจะลดต่ำลงเมื่อครัวเรือนมีสมาชิกที่มีอายุต่ำกว่า 6 ปี และ อายุ 6-14 ปี

สำหรับการออมในรูปแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นการออมในรูปแบบอื่น ๆ นอกเหนือจากการออมกับสถาบันการเงิน อาทิ การออมในลักษณะการปล่อยเงินกู้ การเล่นแชร์ หรือการเป็นสมาชิกฌาปนกิจสงเคราะห์ เป็นต้น จากกรณีวิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการจำแนกพหุ(MCA) พบว่าการออมของครัวเรือนตัวอย่างเฉลี่ยเท่ากับ 6,313.14 บาท โดยที่ค่าสัมประสิทธิ์การกำหนด (R^2) เท่ากับ 0.279 และตัวแปรต่าง ๆ ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 95% ได้แก่ รายได้ของครัวเรือน ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน สมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรที่มีอายุต่ำกว่า 6 ปี และอายุ 15-25 ปี เพศหญิง การครอบครองสินค้าถาวรประเภทยานพาหนะ และการประกันสุขภาพ

การทดสอบสมมติฐานการศึกษาการออมในรูปแบบเป็นทางการของครัวเรือนเกษตรกรพบว่า ตัวแปรที่มีนัยสำคัญทางสถิติและสอดคล้องกับสมมติฐานการศึกษา คือ การประกันสุขภาพ จะมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับการออม โดยการออมจะเพิ่มสูงขึ้นเมื่อครัวเรือนมีการประกันสุขภาพ

จากผลการศึกษาการออมของครัวเรือนในภาคเกษตรกรรมดังที่กล่าวมาแล้วในขั้นต้นจะเห็นได้ว่าการออมของครัวเรือนเฉลี่ยในแต่ละปีอยู่ในระดับที่ต่ำมาก โดยเมื่อพิจารณาการออมรวม (การออมในรูปแบบที่เป็นทางการและการออมในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ)จากผลรวมของค่าเฉลี่ยกลาง(Grand mean)เท่ากับ 293.91 บาท นัยสำคัญที่บ่งชี้การออมของครัวเรือนภาคเกษตรกรรมที่อยู่ในระดับต่ำ เนื่องมาจากรายรับของภาคเศรษฐกิจดังกล่าวมีความผันผวนในแต่ละปี แต่ในขณะเดียวกันค่าใช้จ่ายต่างๆของครัวเรือนมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงของอัตราเงินเฟ้อ ส่งผลทำให้การออมลดต่ำลงในที่สุด วงจรการผลิตที่สืบเนื่องมาจากการออมที่ต่ำลงจะทำให้การสะสมทุนในภาคเกษตรกรรมลดต่ำลง และการลงทุนในการผลิตลดลงในที่สุด จากการลงทุนที่ต่ำลงส่งผลทำให้ไม่มีการนำเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลิตภาพ(productivity) เข้ามาใช้ในการผลิตในภาคเกษตรเพื่อเพิ่มปริมาณและคุณภาพผลผลิต อาทิ การใช้เทคโนโลยีในการปรับปรุงดิน การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ การเก็บรักษาผลผลิต รวมถึงการแปรรูปผลผลิต และจากปริมาณผลผลิตและคุณภาพที่ลดลงจะส่งผลทำให้รายรับจากการขายผลผลิตลดต่ำลงเช่นเดียวกัน และท้ายที่สุดผลของรายรับที่ลดลงจะทำให้การออมในอนาคตยิ่งปรับตัวลดต่ำลงอีก ส่งผลต่อวงจรการผลิตในรอบต่อไปที่ลดน้อยถอยลง จากการออมที่ต่ำลงได้ผลักดันให้เกษตรกรใช้วิธีการขยายการลงทุนด้วยการกู้ยืมกับสถาบันการเงิน โดยเฉพาะกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธกส.)รวมถึงสหกรณ์ออมทรัพย์ในหมู่บ้าน แต่ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับครัวเรือนในภาคเกษตรกรรมจะทำให้ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้น กล่าวคือเมื่อครัวเรือนมีรายรับจากการจำหน่ายผลผลิต ครัวเรือนจะนำ

รายรับส่วนหนึ่งไปใช้จ่ายในครัวเรือนและส่วนที่เหลือจะนำไปใช้ชำระหนี้จากการกู้ยืมส่งผลทำให้การออมของครัวเรือนลดต่ำลง และตราบไคที่ครัวเรือนไม่สามารถสะสมการออมมากเพียงพอจะนำไปลงทุนในฟาร์มได้ผลผลิตภาพของการผลิตก็จะไม่เพิ่มสูงขึ้น นอกจากนี้การกู้ยืมเพื่อการลงทุนในการเพาะปลูกที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องส่งผลทำให้ครัวเรือนมีหนี้สินพอกพูนขึ้นในที่สุด

การที่รายรับของครัวเรือนเกษตรกรที่ผันผวนส่งผลให้การออมของครัวเรือนอยู่ในระดับต่ำนั้นเนื่องมาจากความเสี่ยงที่เกษตรกรต้องเผชิญในการเพาะปลูกสองประการ ดังนี้ ประการแรกเป็นความเสี่ยงจากสภาพภูมิอากาศ โดยการเพาะปลูกจะพึ่งพิงน้ำจากน้ำฝนโดยตรงและน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ ซึ่งถ้าหากฤดูกาลเพาะปลูกใดที่ฝนไม่ตกตามฤดูกาล หรือการเกิดภาวะฝนแล้ง ฝนทิ้งช่วงก็จะทำให้ผลผลิตของเกษตรกรเกิดความเสียหายในที่สุด ถึงแม้ว่าบางพื้นที่จะมีระบบชลประทานหรือมีแหล่งน้ำตามธรรมชาติอยู่ก็ตาม แต่ถ้าเกิดวิกฤติดังกล่าวก็จะทำให้แหล่งน้ำที่ใช้ในการเพาะปลูกมีน้ำไม่พอเพียงต่อการเพาะปลูกได้ ในทางตรงกันข้ามถ้าปริมาณฝนที่ตกมีมากเกินไปจะทำให้เกิดอุทกภัยทำความเสียหายให้แก่พื้นที่เพาะปลูกได้เช่นเดียวกัน ประการที่สองความเสี่ยงด้านการตลาดที่เกิดขึ้นเนื่องจากเกษตรกรจะเพาะปลูกพืชตามความต้องการของตลาด ซึ่งในฤดูกาลใดที่ผลผลิตบางประเภทมีราคาดีเกษตรกรก็จะมุ่งผลิตพืชดังกล่าวเป็นจำนวนมากในฤดูกาลถัดไป ผลที่เกิดขึ้นจะทำให้อุปทานผลผลิตการเกษตรชนิดดังกล่าวมีปริมาณล้นตลาดราคาจะลดต่ำลง ส่งผลทำให้รายรับลดต่ำลงได้ นอกเหนือจากการกำหนดราคาสินค้าจะมาจากพ่อค้าในตลาด ซึ่งพ่อค้าจะทราบการเปลี่ยนแปลงราคาเป็นอย่างดีจึงทำให้เกษตรกรเป็นเพียงผู้ขายสินค้าตามราคาตลาดเท่านั้น (price taker) อนึ่งการขาดการรวมตัวของกลุ่มเกษตรกรในรูปสหกรณ์ผู้ผลิตจึงทำให้ขาดโอกาสในการต่อรองราคาสินค้ากับพ่อค้าคนกลาง กอปรกับปริมาณผลผลิตที่จะขายมีปริมาณน้อยไม่คุ้มกับค่าขนส่งที่จะส่งไปขายเองในตลาดตัวเมือง ยิ่งเป็นช่องทางที่พ่อค้าคนกลางจะหักค่าขนส่งจากเกษตรกรทำให้เกษตรกรจำเป็นต้องขายผลผลิตในราคาที่ต่ำลงมาก การแก้ไขปัญหาดังกล่าวความเสี่ยงทางการตลาดนี้ ถึงแม้ว่าจะมีหน่วยงานราชการรวมทั้งภาคเอกชนเข้ามาแก้ไข โดยส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชที่แตกต่างจากผลผลิตที่ขายส่วนใหญ่ในตลาด หรือการทำให้ผลิตภัณฑ์เกิดความแตกต่าง (product differentiation) เพื่อที่จะขายให้ได้ราคาที่สูงกว่าผลผลิตส่วนใหญ่ในตลาด อาทิ การปลูกผักปลอดสารพิษหรือเกษตรแบบอินทรีย์ (organic farming) แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จเพราะเกษตรกรไม่สามารถเข้าถึงผู้บริโภคที่มีความต้องการแท้จริงได้ หรือแม้แต่การลดความเสี่ยงในด้านราคาด้วยการทำการเกษตรแบบตลาดข้อตกลง (contract farming) คือ การที่ผู้ซื้อผลผลิตการเกษตรเป็นโรงงานแปรรูปผลผลิตตกลงรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรเป็นการล่วงหน้า โดยกำหนดราคาซื้อขายเอาไว้ก่อนตลอดถึงการเข้าไปมีส่วนในกระบวนการผลิตของเกษตรกร อาทิ การนำเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยากำจัดศัตรูพืช รวมถึงการแนะนำเทคนิคการผลิตต่างๆ ให้แก่เกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรมีตลาดที่

รับซื้อผลผลิตที่แน่นอน เป็นการลดความเสี่ยงทางการตลาดและราคาผลผลิต แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือคู่สัญญาทั้งสองมักจะบิดพลิ้วไม่ปฏิบัติตามสัญญา ซึ่งต่างฝ่ายก็อ้างว่าฝ่ายคู่สัญญาเอาเปรียบและไม่ปฏิบัติตามสัญญาที่เขียนไว้ จึงทำให้การทำการเกษตรแบบตลาดข้อตกลงไม่ประสบความสำเร็จ จากความเสี่ยงต่างๆที่ครัวเรือนเกษตรกรต้องเผชิญในทุกฤดูกาลเพาะปลูกส่งผลทำให้รายรับของครัวเรือนเกษตรกรลดลงและทำให้การออมของครัวเรือนลดลงในที่สุด

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาการออมในรูปแบบไม่เป็นทางการที่ถึงแม้ว่าจะมีปริมาณมากกว่าการออมที่เป็นทางการ แต่การออมดังกล่าวจะมีแนวโน้มลดลงเมื่อรายรับของครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้น ปรากฏการณ์การออมในรูปแบบไม่เป็นทางการ อาทิ การเล่นแชร์ การปล่อยเงินกู้ หรือ การเป็นสมาชิกชมรมฌาปนกิจสงเคราะห์ นับว่าเป็นการออมที่เกิดจากความผูกพันของสมาชิกในชุมชน กล่าวคือ ครัวเรือนเกษตรกรมีความเข้าใจว่าการออมในรูปแบบไม่เป็นทางการเป็นการเกื้อกูลกันในชุมชนมากกว่าที่จะมุ่งหวังผลตอบแทนเป็นหลักเหมือนกับการออมในรูปแบบที่เป็นทางการ โดยการออมด้วยการเล่นแชร์เป็นความต้องการที่จะใช้เงินในภาวะฉุกเฉินของครัวเรือน อาทิ การชำระค่าเล่าเรียนบุตร หรือเป็นค่าใช้จ่ายในการทำการเกษตรในขณะที่อยู่ระหว่างการขอกู้เงินจากสถาบันการเงิน ส่วนการออมโดยการปล่อยเงินกู้จะพบน้อยมาก ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการให้กู้ยืมแก่บุตรหลาน หรือญาติสนิทเท่านั้น สำหรับการออมที่ไม่เป็นทางการที่พบเป็นจำนวนมากได้แก่การเป็นสมาชิกฌาปนกิจสงเคราะห์ การเป็นสมาชิกฌาปนกิจสงเคราะห์นอกเหนือจากเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชนแล้ว ยังมีผลคือต่อสมาชิกในครัวเรือนในอนาคต ทั้งนี้เนื่องจากถ้าสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นสมาชิกฌาปนกิจสงเคราะห์เสียชีวิตลง ครัวเรือนจะได้ผลตอบแทนจากค่าสมาชิกฌาปนกิจสงเคราะห์ที่ครัวเรือนนั้นเป็นสมาชิก ทำให้ครัวเรือนไม่เดือดร้อนในค่าใช้จ่ายในการจัดงานศพแต่อย่างใด

6.2 ข้อเสนอแนะ

6.2.1 ข้อเสนอแนะการศึกษาการออมของครัวเรือนเกษตรกรในอนาคต

ในการศึกษาครั้งนี้ได้ใช้การจำแนกพหุ(MCA)ในการวิเคราะห์แบบจำลอง ซึ่งการจำแนกพหุมีความเหมาะสม เมื่อความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามไม่เป็นความสัมพันธ์เชิงเส้นตรง หรือตัวแปรอิสระเป็นตัวแปรประเภทกลุ่ม แต่ถ้าจำนวนตัวอย่างที่มีในแต่ละกลุ่มมีน้อยเกินไป เช่น ค่ากว่า 20 แล้ว ค่าเฉลี่ย(ค่าเบี่ยงเบน)ของกลุ่มย่อยนั้นจะไม่มีเสถียรภาพเปลี่ยนแปลงได้ง่ายเมื่อจำนวนตัวอย่างเปลี่ยนแปลงไปเพียงไม่กี่ราย (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธ์, 2540) ดังนั้นในการวิเคราะห์โดยใช้การจำแนกพหุต้องพยายามมิให้ในแต่ละกลุ่มย่อยมีตัวอย่างน้อยเกินไปเพราะจะ

ทำให้ผลการศึกษามีความคลาดเคลื่อน นอกจากนี้ในการอ่านค่าของตัวแปรตามควรจะอ่านในเชิง ส่วนผสมของตัวแปรอิสระเป็นหลัก อย่างไรก็ตามควรมีการวิเคราะห์โดยใช้แบบจำลองอื่นๆ อาทิ แบบจำลองลอการิทึม (Logarithm) หรือแบบจำลองแบบควอดราติก (Quadratic) เพื่อเปรียบเทียบ ว่าแบบจำลองในอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรได้ดีกว่ากัน

จากการที่ค่าสัมประสิทธิ์แห่งการกำหนด(R^2) อยู่ในระดับต่ำแสดงให้เห็นถึงตัวแปรอิสระที่ใช้ในแบบจำลองที่มีความสัมพันธ์กับการออมมีน้อยเกินไป ควรจะเพิ่มตัวแปรอิสระอื่นๆที่คาดว่า จะมีความสัมพันธ์กับการออมเข้าไปในแบบจำลองเพื่อสามารถอธิบายการออมได้ดีขึ้น อาทิ จำนวน แรงงานของครัวเรือนที่ทำงานนอกภาคเกษตรกรรม การเพาะปลูกภายใต้สัญญาผูกพัน แหล่งน้ำที่ใช้ในการทำการเกษตร ประเภทของกิจกรรมการเกษตรในฟาร์ม หรือระยะทางจากภูมิลำเนาถึง สถาบันการเงิน เป็นต้น

ในการศึกษาการออมของครัวเรือนเกษตรกรรมแบบเกษตรกรรมก้าวหน้า(advance area) เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาดเป็นหลักนั้น จะสามารถอธิบายแบบอย่างการออมได้ เฉพาะครัวเรือนที่มีการเพาะปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาด ในขณะที่ ยังไม่สามารถอธิบายการออมในภาคเกษตรกรรมที่มีการทำการเกษตรแบบพอเพียง ที่การเพาะปลูก มิได้ตอบสนองต่อระบบตลาดแต่จะยึดตามความต้องการของครัวเรือนเป็นหลัก ดังนั้นควรมีการ ศึกษาเปรียบเทียบการออมของครัวเรือนเกษตรกรรมทั้งสองกลุ่ม เพื่อสามารถอธิบายการออมใน ภาคเกษตรกรรมได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

6.2.2 ข้อเสนอแนะการส่งเสริมการออมของครัวเรือนเกษตรกรรม

จากการศึกษาพบว่าการออมในรูปแบบเป็นทางการหรือการออมที่ออมกับสถาบันการเงิน ต่างๆของเกษตรกรอยู่ในระดับต่ำ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการใช้จ่ายในการซื้อสินค้าถาวร (durable goods) ของครัวเรือนอยู่ในระดับสูงไม่ว่าจะเป็น เครื่องใช้ไฟฟ้า ยานพาหนะ หรือสินค้าถาวร เบ็ดเตล็ดอื่นๆ ในขณะที่การสะสมทุน (capital formation) ในภาคเกษตรกรรม อาทิ การลงทุนใน การซื้อเครื่องจักรกลการเกษตร การปรับปรุงดินหรือการปรับปรุงแหล่งน้ำในการเพาะปลูก อยู่ใน ระดับที่ต่ำมาก ดังนั้นเป็นไปได้ว่าผลิตภาพของแรงงาน(productivity)ในภาคเกษตรที่ลดต่ำลง เนื่องมาจากขาดการสะสมทุนในภาคเกษตรนั่นเอง และจากผลิตภาพที่ต่ำลงส่งผลให้ผลผลิตที่ได้รับ มีจำนวนน้อยลงและรายได้จะลดลงเช่นเดียวกัน ปรากฏการณ์นี้ส่งผลทำให้การออมของครัวเรือน ลดต่ำลงในที่สุด จากวัฏจักรดังกล่าวการออมที่ลดต่ำลงเป็นผลสืบเนื่องทำให้การลงทุนในภาค เกษตรลดต่ำลงในรอบต่อมา ฉะนั้นถ้าครัวเรือนต้องการรักษาระดับผลผลิตให้เท่าเดิมจำเป็นที่จะต้อง

ลงทุนเพิ่มขึ้น และจากความต้องการลงทุนที่เพิ่มขึ้นนี้จะทำให้ครัวเรือนต้องกู้ยืมจากสถาบันการเงิน หรือนายทุนในหมู่บ้านอันเป็นการสร้างภาระหนี้ให้กับครัวเรือนได้ และจากภาระหนี้ผูกพันดังกล่าวส่งผลทำให้ระดับการออมในอนาคตยิ่งลดต่ำลง การส่งเสริมการออมในครัวเรือนเกษตรกรรมนั้นจะต้องมุ่งสร้างความเข้าใจในการออมที่ถูกต้องให้กับเกษตรกร โดยมุ่งเน้นประโยชน์ของการออมที่มีต่อการขยายกิจกรรมการเกษตร และต้องพยายามเปลี่ยนแปลงทัศนคติของครัวเรือนในการบริโภคสินค้าถาวรของครัวเรือนมาเป็นการสะสมสินค้าทุนในภาคเกษตรให้เพิ่มมากขึ้น

นอกจากนี้ควรส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในหมู่บ้านหรือธนาคารชุมชนที่ทำให้เกษตรกรมีการช่วยเหลือและพึ่งพากัน โดยการระดมทุนด้วยความสมัครใจในรูปการออมของสมาชิกในชุมชนและจัดสรรเงินทุนให้แก่สมาชิกที่มีความต้องการกู้ยืม ซึ่งการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์หรือธนาคารชุมชนจะเป็นกรรมวิธีเงินออมและเงินลงทุนภายในชุมชนและทำให้ชุมชนมีการขยายตัวในด้านการผลิตและสามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น ในทางตรงกันข้ามการจัดตั้งกลุ่มในลักษณะดังกล่าวจะทำให้การออมในรูปแบบไม่เป็นทางการ อาทิ การปล่อยเงินกู้ การเล่นแชร์ ที่เป็นการเงินนอกระบบลดต่ำลงด้วย